

Голові Вченої ради
Національного університету
«Львівська політехніка»
проф. Бобалу Ю.Я.

ВІДГУК

офіційного опонента **Кравченко Мілени В'ячеславівни**
на дисертаційну роботу **Тоцької Віталії Євгенівни**
«Публічне управління забезпеченням медико-соціальними
послугами дітей з інвалідністю в Україні»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 281 “Публічне управління та адміністрування”

Актуальність теми дисертації, обґрунтування вибору теми дослідження

В Україні щороку встановлюється інвалідність у середньому в 14,5 тис. дітей. Найбільш частими причинами, які зумовлюють інвалідність, є уроджені аномалії (порушення розвитку), деформації і хромосомні аномалії; розлади психіки та поведінки (у тому числі розумова відсталість); хвороби нервової системи (у тому числі дитячий церебральний параліч); хвороби ендокринної системи, розлади харчування, порушення обміну речовин тощо.

Діти з інвалідністю належать до найбільш дискримінованих членів українського суспільства. Стигматизація та соціальне виключення залишаються поширеними проблемами для дітей з інвалідністю, і саме ефективне публічне управління має забезпечити комплексний підхід до їх подолання.

В умовах повномасштабної війни на території України важко забезпечити на належному рівні соціальний захист та фізичну і психологічну безпеку для дітей з інвалідністю. Батькам та дітям постійно доводиться пристосовуватися до нових складних обставин, стресових ситуацій та травматичних подій - життя під звуки сирен, втрата домівки та звичного способу життя, відключення світла, відсутність водопостачання, вимушений переїзд, інші екстрені ситуації.

Раніше в Україні діяло 146 реабілітаційних установ для осіб (дітей) з інвалідністю, також була створена мережа з 695 інклюзивно-ресурсних центрів для реалізації права дітей з особливими освітніми потребами (зокрема й з інвалідністю) на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти. Під час війни відбулося руйнування формальних та неформальних мереж підтримки з боку соціальних працівників, доступність до медичних, психологічних та реабілітаційних послуг, послуг у сфері освіти тощо.

В оперативному форматі здійснюються позитивні зміни інституційного, законодавчого, цифрового та суспільного характеру. Розширено суб'єктність та посилено їх роль у формуванні та реалізації політики соціального захисту осіб з інвалідністю. При цьому залишається багато проблемних питань, які потребують вирішення зараз та в середньостроковій перспективі.

Сучасна політика соціального захисту осіб з інвалідністю має включати новітні концептуальні підходи, що охоплюють соціально-економічні, політико-правові, організаційно-управлінські, науково-методологічні, морально-етичні та інформаційні аспекти, де основоположні принципи – людиноцентричність, «дивись на мене як на рівного», «політика для нас неможлива без нас». Особливо в умовах пандемії та повномасштабного вторгнення посилилися вимоги до доступності соціальної підтримки, оперативності надання допомоги та медико-соціальних послуг, а також здійснення ефективного адміністрування, у тому числі за допомогою електронних носіїв інформації.

Таким чином, дисертаційна робота Тоцької Віталії Євгенівни є надзвичайно актуальною та практично значущою, оскільки її результати спрямовані на удосконалення публічного управління забезпеченням медико-соціальними послугами дітей з інвалідністю для оптимізації доступу до цих послуг та соціальної інтеграції дітей.

Оцінка обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій та їх достовірності

Авторка чітко пояснює вибір методологічного підходу, що визначив структуру дисертації та використання комплексу загальнотеоретичних і спеціальних методів дослідження.

Об'єкт та предмет дослідження сформульовані коректно та повністю узгоджуються з метою дисертації. Сформульовані у роботі завдання свідчать про глибину наукового пошуку авторки та її системний підхід до аналізу обраної теми дослідження. Детальне ознайомлення зі змістом дисертації дозволяє зробити висновок, що дисертанткою виконано всі поставлені завдання, а висновки є логічним узагальненням отриманих результатів.

У процесі дослідження авторкою аналізуються зміни в політиці підтримки дітей з інвалідністю, починаючи від етапу соціальної підтримки в радянський період до сучасних підходів, які спрямовані на інклюзію та доступність. Особливу увагу приділено концептуалізації інвалідності в контексті публічного управління, що є основою для розробки ефективної політики у сфері соціального захисту, освіти та медичних послуг.

Відзначено необхідність системного підходу, який інтегрує різні державні інституції для забезпечення комплексного обслуговування дітей з інвалідністю. Важливу роль у цьому процесі відіграє співпраця між державними органами, місцевими адміністраціями, освітніми та медичними установами, громадськими організаціями.

Особливу увагу у дисертації приділено дослідженню методів оцінки ефективності надання медико-соціальних послуг дітям з інвалідністю в Україні, зокрема через застосування критеріїв та індикаторів, що дозволяють об'єктивно виміряти результативність управлінських процесів. Здійснено глибокий аналіз проблем, які виникають під час надання послуг дітям з різними видами інвалідності, зокрема дітям з обмеженням рухової активності,

дітям, які потребують постійного медикаментозного лікування, дітям з психічними та когнітивними порушеннями, дітям із сенсорними порушеннями (порушення слуху, зору, мовлення), а також дітям з множинними порушеннями та онкологічними захворюваннями.

Авторкою слушно підкреслюється важливість подальшої адаптації системи медико-соціального забезпечення дітей з інвалідністю в Україні, що має забезпечити рівний доступ до всіх необхідних послуг і покращити соціальну інтеграцію цієї категорії дітей.

Головний акцент у роботі зроблено на розгляді основних аспектів, які сприяють покращенню доступу та якості медико-соціальних послуг для цієї категорії дітей в Україні в умовах глобальних криз, зокрема пандемії COVID-19 та війни. Обґрунтовуються системні виклики, з якими зіткнулися діти з інвалідністю, та відповідні заходи, спрямовані на адаптацію публічного управління, зокрема через інклюзивні методи та інноваційні підходи до надання послуг.

Заслуговує на увагу порівняння управлінських практик медико-соціальної допомоги для дітей з інвалідністю у Великій Британії та Німеччині. Аналіз показує, як ефективно поєднання централізованих та децентралізованих моделей управління може бути адаптовано для покращення надання послуг в Україні. Підкреслюється важливість інтеграції медичних, соціальних та освітніх послуг для дітей з інвалідністю через міжвідомчу співпрацю та створення інклюзивних підходів. Пропонується ряд рекомендацій для вдосконалення публічного управління медико-соціальними послугами в Україні, включаючи розвиток дистанційних форматів послуг, розширення підтримки сімей, які виховують дітей з інвалідністю, а також реформування системи інституційного догляду. Акцентується увага на важливості створення безбар'єрного середовища та розвитку інклюзивних освітніх можливостей, що дозволяють забезпечити рівний доступ до всіх видів допомоги для дітей з інвалідністю. Підкреслено важливість впровадження інклюзивних і адаптивних підходів до публічного управління, орієнтуючись на досвід інших країн, а також вжиття комплексних заходів для забезпечення сталого доступу до медико-соціальних послуг для дітей з інвалідністю в умовах кризових ситуацій.

Дисертація містить глибокий аналіз наукової літератури та нормативно-правових актів. Список використаних джерел налічує 235 позицій, у тому числі іноземною мовою – 127, що свідчить про високий рівень опрацьованого матеріалу. Апробація результатів дослідження здійснена через участь дисертантки у науково-комунікативних заходах, що підтверджує практичну значущість роботи.

Таким чином, сформульовані у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації є обґрунтованими, базуються на глибокому аналізі наукових підходів та вітчизняної і міжнародної практики. Робота містить нові теоретичні розробки та практичні пропозиції, що підвищують її значущість для науки публічного управління.

Аналіз дисертаційного дослідження дозволяє зробити висновок, що основні наукові положення, висновки та рекомендації, викладені у дисертації Тоцької В. Є., є аргументованими, належно обґрунтованими та мають високу наукову достовірність.

Найвагоміші наукові результати, що містяться в дисертації

Наукова новизна роботи визначається особистим внеском авторки у вирішенні актуального наукового завдання в галузі науки публічного управління та адміністрування, що полягає в ідентифікації управлінських бар'єрів, які обмежують доступність, адресність і сталість медико-соціальних послуг для дітей з інвалідністю, а також в обґрунтуванні необхідності системних трансформацій у публічному управлінні на основі узагальнення теоретичних підходів та аналізу міжнародного й національного досвіду.

На нашу думку, серед них найбільш вагомими є:

- уперше розроблено індикаторну модель оцінки ефективності публічного управління медико-соціальними послугами для дітей з інвалідністю, яка враховує специфіку п'яти управлінських груп (діти з обмеженням рухової активності; діти, які потребують постійного медикаментозного лікування; діти з психічними та когнітивними порушеннями; діти з сенсорними порушеннями (порушення слуху, зору, мовлення); діти з множинними порушеннями та онкологічними захворюванням) і дозволяє аналізувати вплив послуг на соціальну інтеграцію, доступ до допомоги та якість життя, слугуючи основою для формування аналітичного інструменту для оцінювання управлінських рішень;
- удосконалено методологічний підхід до формулювання принципів публічного управління медико-соціальними послугами для дітей з інвалідністю шляхом введення нових принципів - персоніфікованого підходу, безперервності підтримки та інклюзивного управління. Це дозволило сформулювати концептуальну основу трансформації управлінських практик у територіальних громадах, яка, на відміну від існуючих підходів, передбачає переорієнтацію управлінських рішень на індивідуальні потреби дітей, забезпечення послуг на всіх етапах життя та активне залучення зацікавлених сторін (батьків, фахівців, громадськості), створюючи підґрунтя для впровадження сталих, адресних і узгоджених рішень в умовах децентралізації;
- удосконалено класифікацію потреб дітей з інвалідністю шляхом формування типології з п'яти управлінських груп, що на відміну від існуючого підходу, забезпечує методологічну основу для інтеграції міжнародної класифікації хвороб (МКХ-10/МКХ-11) у систему управління медико-соціальними послугами. Запропонована класифікаційна структура дає змогу підвищити обґрунтованість управлінських рішень у сфері стратегічного планування, фінансування та соціальної інтеграції, забезпечуючи адресність підтримки відповідно до потреб конкретних категорій: дітей з порушеннями руху, дітей, які потребують тривалого

медикаментозного лікування, дітей із психічними й когнітивними розладами, дітей із сенсорними порушеннями (слуху, зору, мовлення), а також дітей з множинними порушеннями та онкологічними захворюваннями;

– удосконалено підходи до інтеграції інноваційних рішень у публічне управління медико-соціальними послугами для дітей з інвалідністю шляхом адаптації сервісно орієнтованої моделі до українського контексту, яка, на відміну від існуючої вертикально-фрагментованої системи, передбачає розширення ролі органів місцевого самоврядування, залучення ЦНАПів і впровадження механізмів інформаційної підтримки, що підвищує доступність і адаптивність управлінських рішень.

Таким чином, сформульовані у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації є обґрунтованими, базуються на глибокому аналізі наукових підходів та управлінської практики. Робота містить нові теоретичні розробки і практичні пропозиції, що підвищують її значущість для науки публічного управління та адміністрування, для удосконалення публічного управління забезпеченням медико-соціальними послугами дітей з інвалідністю для оптимізації доступу до цих послуг та соціальної інтеграції дітей.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях

Висновки та основні положення дисертаційного дослідження висвітлені в 8 публікаціях, зокрема, в 5 наукових статтях, у тому числі 4 у наукових фахових виданнях України з присвоєнням категорії Б та 1 публікації в періодичному науковому виданні інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу, з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію здобувача, та які індексуються у наукометричній базі Web of Science, у 3 тезах виступів на міжнародних науково-практичних конференціях.

Кількість, обсяг і зміст опублікованих праць повністю відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України. Наукові положення, сформульовані у дисертації, знаходять відображення в опублікованих працях, що забезпечує високий рівень апробації результатів дослідження та підтверджує їх наукову значущість.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження

Практичне значення отриманих результатів дисертації Тоцької В.Є. підтверджується тим, що основні теоретичні положення та висновки представлені у вигляді конкретних пропозицій, які можуть бути успішно використані в управлінській практиці та діяльності державних органів, що забезпечують медико-соціальні послуги для дітей з інвалідністю в Україні. Зокрема авторкою розроблені:

- стратегії та методи, які можуть сприяти оптимізації процесу прийняття управлінських рішень, покращенню доступу до послуг і забезпеченню їхньої соціальної інтеграції;

- рекомендації, що можуть бути використані для адаптації існуючих управлінських підходів, розробки нових політик та законодавчих ініціатив, спрямованих на вдосконалення вітчизняної системи медико-соціального забезпечення;

- результати дослідження, які можуть бути корисними для підготовки навчальних програм і курсів для фахівців в галузі публічного управління, медицини та соціального захисту;

- результати, що можуть бути впроваджені у практичну діяльність державних органів, органів місцевого самоврядування та громадських організацій, які займаються реформуванням системи медико-соціальних послуг і покращенням соціальної інтеграції дітей з інвалідністю в Україні.

Підготовлені авторкою рекомендації використано в практичній діяльності чотирьох різних установ:

- Національного університету «Львівська політехніка» (акт про використання результатів дисертаційної роботи від 19 березня 2025 р.);

- Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького (акт впровадження результатів наукового дослідження від 5 лютого 2025 р.);

- Департаменту охорони здоров'я Львівської обласної державної адміністрації (довідка від 17 березня 2025 №01-12-03/06/01/04);

- Центру профілактики та контролю за захворювання МОЗ України (довідка від 18 лютого 2025 р. №872/01).

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Позитивно оцінюючи отримані результати виконаного дослідження Тоцької В.Є., підкреслюючи їх наукову та практичну цінність, водночас варто вказати на такі недоліки та пропозиції:

1. Хотілося б більш широкого висвітлення, детального аналізу та авторської позиції щодо ефективності та проблемних питань співпраці з міжнародними організаціями у контексті вдосконалення публічного управління забезпеченням медико-соціальними послугами дітей з інвалідністю в Україні, зокрема започаткованої практики надання фінансової допомоги у вигляді малих грантів для соціальних послуг сім'ям з дітьми та дітям та/або послуги раннього втручання, яка здійснюється Фондом соціального захисту осіб з інвалідністю та Дитячим фондом Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ) та інших міжнародних проєктів. Чи вирішуються такі проблеми як нерівність у доступі до медичних послуг і необхідних фахівців, використання застарілих методів лікування реабілітаційних програм та спеціалізованих ліків тощо, особливо для мешканців сільських та прифронтових територій, внутрішньо переміщених осіб та дітей із комплексними порушеннями?

2. Захист прав дітей з інвалідністю - це перманентний проактивний процес, який має короткострокові, середньострокові та довгострокові цілі. Дисертаційна робота тільки виграла б, якби було приділено належну увагу

зазначеному комплексному механізму вітчизняної публічної політики в умовах збройного конфлікту та перспектив післявоєнної відбудови механізмів захисту прав дітей з інвалідністю саме за принципом часової пріоритетності процесу управління. Це дозволило б чіткіше визначити сфери відповідальності кожного суб'єкта, виявити проблемні питання та окреслити шляхи вирішення.

3. Роль громадських та благодійних організацій у прагненні забезпечити дітям з інвалідністю гідне життя, повне можливостей та прийняття, важко переоцінити. Позитивний досвід діяльності громадської спілки «Мережа батьківських організацій» - платформи, яка створена батьківськими громадськими та благодійними організаціями, що представляють інтереси дітей і молоді з інвалідністю, на наш погляд, потребує детального розкриття та вироблення пропозицій авторкою щодо усунення проблемних питань, посилення скоординованої роботи та механізмів взаємодії між громадськими організаціями, урядом, місцевими громадами, медичними і соціальними установами та міжнародними партнерами для забезпечення ефективного надання допомоги дітям з інвалідністю.

4. Міністерством соціальної політики України запущено Єдину інформаційну систему соціальної сфери (ЄІССС), основна мета якої полягає у спрощенні доступу до соціальної підтримки для вразливих груп населення, зокрема людей з інвалідністю. ЄІССС дозволяє дистанційно, у тому числі з використанням застосунку "Дія", реєструватися та отримувати соціальні послуги, а також використовувати смартфон для оформлення соціальних послуг, що значно скорочує всі види бюрократії. Через цю систему люди з інвалідністю в Україні також можуть отримувати пряму підтримку від міжнародних організацій та донорів. Вважаємо, що у дисертаційній роботі не приділено достатньої уваги цьому нововведенню та оцінці його ефективності.

Варто наголосити, що висловлені зауваження мають здебільшого дискусійний та рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації. Вони визначають напрями подальших наукових досліджень та можливості вдосконалення публічного управління забезпеченням медико-соціальними послугами дітей з інвалідністю в Україні.

Загальний висновок та оцінка дисертації

Дисертаційне дослідження Тоцької Віталії Євгенівни «Публічне управління забезпеченням медико-соціальними послугами дітей з інвалідністю в Україні» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему, містить положення наукової новизни, має теоретичне та практичне значення і відповідає спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування».

Тема дисертації є надзвичайно актуальною, а отримані в роботі наукові результати спрямовані на вирішення важливого наукового завдання – обґрунтування основних напрямів удосконалення публічного управління

забезпеченням медико-соціальними послугами дітей з інвалідністю шляхом вивчення міжнародного досвіду та оцінки ефективності існуючої системи публічного управління для оптимізації доступу до цих послуг та соціальної інтеграції дітей.

Структура роботи є послідовною, а кожен розділ містить чітке формулювання теоретичних засад, аналіз емпіричного матеріалу, опис отриманих результатів та відповідні висновки, що підтверджує досягнення поставлених цілей і завдань.

Висновки до розділів, а також загальні висновки дисертації є логічними, аргументованими та обґрунтованими на основі глибокого аналізу наукової літератури, міжнародного досвіду та вітчизняного законодавства.

Пропозиції автора мають не лише теоретичне значення, а й практичну цінність для удосконалення публічного управління забезпеченням медико-соціальними послугами дітей з інвалідністю в Україні.

Основні результати дисертаційного дослідження повною мірою відображені в опублікованих працях автора.

Мова, використана в дисертації, відповідає академічним стандартам і забезпечує точне та логічне викладення досліджених питань.

Проведене дослідження є ґрунтовним та відповідає високим вимогам до наукових робіт у сфері публічного управління та адміністрування.

Враховуючи актуальність, новизну, важливість одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також значну практичну цінність сформульованих положень і висновків, дисертаційна робота повністю відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії” від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами) та вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 “Про затвердження вимог до оформлення дисертації” (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 31 травня 2019 року № 759), а її автор – Тоцька Віталія Євгенівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 “Публічне управління та адміністрування”.

Офіційний опонент:

доктор наук з державного управління,
професор, професор кафедри публічного
управління, адміністрування та
соціальної роботи Інституту державного
університету охорони здоров'я України імені П.Д.Плутника

Мілена КРАВЧЕНКО

